

glaska ono što omogućuje podjelu riječi s istim kosturom, a različitim značenjem u ove dvije skupine. Moglo se nadalje govoriti o upotrebi ovih riječi i o tome što slušaoca obavještava o značenju u jednoj, a što u drugoj skupini.

Autor jest rekao da ovaj rad treba poslužiti za dalje istraživanje. Njegov nam postupak, na žalost, ne sugerira ništa.

Trud je nesumnjivo uloženi, no trebalo ga je okruniti vrednijim i trajnijim rezultatom.

Eugenija Barić

PRILOZI NAZIVLJU ŽIVOTINJA (ZOOMASTIKA)

Godine 1867. tiskana je u Zagrebu zanimljiva knjižica Frana Kurelca: *Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj. S primetbami, Zagreb, 1867.*

Dr. Mate Šimundić u osječkoj Reviji MH, br. 1, 1970., osvrćući se na sadržaj te knjižice veli ovo: »Smještajući tu knjigu u povijest hrvatskoga jezikoslovstva lako se uviđa, kako joj pripada izuzetan značaj, kako vjerojatno ni sam pisac nije naslućivao. Kurelac je spomenutom raspravom udario temelje hrvatske zoomastike (nauke o nazivima životinja), ujedno i crnogorske. Naime pod pojmom Srbliji Kurelac misljavaše na Crnogorce, i u Crnoj je Gori skupljao zoomastičku građu, koja je upotrijebljena u ovoj raspravi. U Srbiju nije dolazio.«

U spomenutoj raspravi od 64 stranice napisanoj 1864. Kurelac je sakupio nazive i imena uz opise s tim u vezi za: konje, goveda, ovce, koze, svinje, pse, mačke i kokoši. Osim narodnih naziva spominje i nekoje strane, a za mnoge tumači i porijeklo, ali za većinu ne navodi, iz kojega su kraja. Pobilježio je one nazive, koje je putujući po cijeloj Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri i Crnoj Gori – čuo ili saznao od mjerodavnih osoba – kako sam veli.

U Godišnjaku MH br. 4 od 1965. godine, Vinkovci, (str. 103.–115.), objelodanio sam skupljenu građu iz svojih ranijih radova pod naslovom: *Prilozi narodnom nazivlju*. Tu je

skupljeno nazivlje na području bivših kotareva Županja, Sl. Brod i Vinkovci za goveda, konje i svinje uz nazivlje za kola te konjsku spregu i pribor uz različito nazivlje iz još nekih područja.

Kad sam prošle godine (1970.) u Reviji pročitao izlaganje dr. Šimundića o Kurelčevoj knjizi, zainteresirao sam se za njen sadržaj u cijelosti, ali mi je tek nedavno uspjelo tu knjigu dobiti na uvid.

Uspoređujući podatke u njoj o nazivlju za goveda, konje i svinje ustanovio sam ovo:

1. **G o v e d a.** Od 78 imena goveda što sam ih pobilježio na spomenutom području – 46 ih je i u Kurelčevoj raspravi, a 32 imena nema. Ili on za ta imena nije čuo ni saznao ili su ona nastala možda poslije njegova skupljanja! Ali je vjerojatnije prvo, tj. da nije imao prilike za njih saznati!

Nijesu spomenuta ova imena:

a) bikova i volova: bilja, šargo, gaja, lisonja, perjan, žerav, tubonja (tubastih rogova), garo, mileta, čadonja, jutronja, maconja, kaconja, jelaš, rogo, rutonja, brizonja, prvan, virota, žuja;

b) krava i junica: seka, jagoda, blagulja, petruša, durđa (oteljene o Petrovu ili o Đurđevu), perulja (perasta, prugasta), zelava, beba, šibulja (šibasta), žujava, čubrava, zvjerulja, gara, zora, prvulja, kozara, bula, briza, rutulja, jesenka (oteljena u jesen).

U Slavoniji se u ono vrijeme oralo samo na volovima, kojih je u plugu bilo po šest ili osam. Orači volovi su imali i posebna imena. Kurelac spominje samo ime prednjaci, koji su bili prvi u plugu, a ostale ne spominje. Ako je u plugu bilo 3 volova, tada su se prednji zvali prednjaci, drugi šestinjaci, treći pogoničari, pogonjaci (srednjaci su bili drugi par, ako je bilo u plugu 6 volova), a zadnji su bili orniciari ili otkoličari. Svi desni volovi zvali su se brašnjaci, a lijevi vanjaci, jer su prvi išli u brazdi, a drugi izvan nje.

2. **S v i n j e.** U slavonskim šumama u vrijeme Kurelčeva skupljanja imena i naziva životinja bili su vrlo brojni čopori svinja, pa su tada bila i njihova imena brojna i raznolika – kako nerastova tako i krmača. Ja

sam još prije desetak godina pobilježio svega 83 imena, od kojih u Kurelčevu popisu ima samo 15 imena, a 68 ih nema. Vjerojatno je više putovao po govedarskim krajevima pa mu je i popis imena svinja malobrojniji od popisa imena goveda. A možda je i manje dolazio u doticaj sa svinjogojcima i svinjarima, koji su ta imena znali, pa ih nije mogao čuti. Stoga ima u popisu 280 imena goveda, a 138 imena svinja.

Evo imena svinja, kojih nema u Kurelčevoj knjizi:

a) nerastova: golub, lacko, iroš (ponosan), sabljar (sabljastih nogu), musa, relja (znak jakosti!), klopan, klopeša (klopavih velikih ušiju), mrgud, mrkalj, bečar, kicoš, lasinko, lasonja, zeljan, šaro, šarac, šarin, biljug, budžan, kudreša, siveša, sivan, garac, gareša, crnjug, kitonja (kitnjasta repa), bilja, sokol, dečko, biser (31);

b) krmača i nazimica: lasa, ciganka, mrka, crna, crnjuga, klopa, kudra, dugača, dugeša, conja (lunjava, conjava te ide rado u štetu), kusara, kratoša, vižla (tanka, okretna), paunica, krila (iza pleća bijela), gara, kuštra, runašica (runasta kao ovca), putka, samica, smilja, golubica, surla, šilja, svrdloša (rado svrne u štetu), kurjačica, striza, zečica (zecastih ušiju), vučica, mazulja, klepčarka (nosi klepku), jedinka, biserka, jagoda, draga, svadljivka, zeca (37).

3. **Konji.** Iako je konjogojstvo u prošlosti bilo u Slavoniji dva do tri puta brojnije nego danas, ipak nema toliko narodnih imena za njih kao što je to slučaj za svinje i goveda. Mnogo je imena konja stranog porijekla, i to njemačkoga, turskoga i mađarskoga i dr. Uzrok je tome i taj što je još za doba Vojne krajine bila njemačka komanda i službeni jezik bio njemački pa su ljudi primili i njemačka imena konja, koje su morali davati državi za obranu zemlje i s kojima su i sami sudjelovali u mnogima ratovima. Stoga i nalazimo npr. ova imena: olga, lima, fana, keša, cikra, madar itd.

Ja sam za konje skupio 33 narodna imena, ali bi ih se još našlo i drugih, jer sam ja to usputno skupljao. U Kurelčevu popisu ima 185 različitih naziva konja, među kojima sam našao svega 20 imena, koja sam i ja spomenuo, a ostalih 13 nema u popisu. Vidi se da je s područja Slavonije spomenuto dosta konjskih imena, što je uslijedilo vjerojatno zbog toga što se nekada putovalo s kolima i konjima, pa je tako od kočijaša i prevoznika seljaka Kurelac i mogao dosta toga saznati i čuti!

Evo imena, koje Kurelac ne spominje:

a) konji i pastusi: dorat (turb.), putalj, dilko, bečar, kidran;

b) kobile: dora, dorka, cifra, lola, cura, curka, šajka, danica.

Na imena i nazive ostalih domaćih životinja, tj. ovaca, koza, pasa, mačaka i kokoši nisam se osvrnuo, jer ih ja nisam ni sakupljao!

Vidljivo je da su se imena domaćih životinja sačuvala u narodu više od 100 godina! Međutim danas se ta imena sve više zaboravljaju zbog bitnih promjena u stočarstvu i načinu držanja životinja i promjena u njihovoj pasminskom sastavu. To vrijedi naročito za goveda i svinje. U intenzivnom uzgoju stoke danas je posve drugi način označavanja. U privatnom uzgoju drži se većinom malo životinja pa nisu ni potrebna tako brojna i različita njihova imena. Nema više ni velikih čopora svinja kao ni goveda, a ni volova orača! To vrijedi u priličnoj mjeri i za konje, čiji broj smanjuje raznolika mehanizacija i pri obradi zemlje i u prijevozu. Što su nekada obavljali konji i na dugim putovima, danas to čine raznovrsna druga prijevozna sredstva počevši od željeznice, autobusa i automobila pa do aviona i helikoptera!

Iznio sam ove podatke kao daljnji prilog našoj zoomastičkoj građi i da budu izvori pri skupljanju građe za veterinarsku i stočarsku terminologiju!

Marko Kadić

O PRIJEDLOGU *s(a)* UZ STRANA VLASTITA IMENA

Svaka naša gramatika sadrži pokoji paragraf o prijedlogu *s(a)* i, razumljivo, upute za njegovu upotrebu. No očito te upute nisu potpune i dostatne, jer se u praksi pojavljuje u vezi s tim prijedlogom niz teškoća i kolebanja. Pa i same se gramatike u tim pravilima razilaze. Npr. Tomo Maretić u svojoj »Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika«, MH, Zagreb, 1963., str. 57., kaže da *s* mora prijeći u *sa*: 1. ispred instrumentala *mnom*, 2. ispred konsonanata *s*, *š*, *z*, *ž*, npr. sa sestrom, sa šestim, sa zelenoga, sa žene. 3. ispred dva konsonanta makar prvi od njih i ne bio ni *s* ni *š* ni *z* ni *ž* (tri konsonanta ne nalaze se na početku riječi u književnom jeziku nikad da prvi ne bi bio koji od četiri) i 4. ispred brojeva (imeničkih i pridjevnih) : sa jedanaestoricom, sa trideset, sa mnogo.

Književni prevodilac Josip Tabak u 3. broju »Jezika« (1955.) pokušao je dati neke upute u vezi s prijedlogom *s(a)* na temelju svojega jezičnog osjećaja i na temelju analize jezika štokavskih pisaca. Evo tih pet upute u vezi s prijedlogom *s(a)* na temelju Tabak, uz neka proširenja, prihvaća. Sa treba pisati i ispred jednosložnih riječi koje počinju sa dva suglasnika, tako da riječ zajedno s prijedlogom ima najmanje dva sloga (sa *mnom*, sa *dna*). Treći savjet bio bi da *sa* treba pisati ispred riječi koje počinju teško izgovorljivom suglasničkom skupinom: *bd*, *bz*, *cm*, *cv*, *čk*, *čv*, *čm*, *džb*, *kć*, *ks*, *pč*, *ps*, *pš*, *pt*, *tk*, *tm*. Četvrti da prijedlog *s* valja pisati ispred nesklonjivih riječi. Takve su npr. brojevi i kratice, pa prema tome: sa tri, sa četiri, sa kg. Peta uputa odnosi se na pisanje prijedloga *sa* kad je na njemu sila govora.

Dr. Stjepko Težak u »Pregledu gramatike hrvatskosrpskog jezika«, Školska knjiga, Zagreb, 1966., kaže: »Prijedlozi *k* i *s* mogu glasiti i *ka*, *sa* ako iza njih slijedi suglasnik ili suglasnički skup s kojim bi prijedlog bez samoglasnika tvorio tešku izgovornu cjelinu: ka gradu, ka knjizi, sa ševom, sa strahom,

sa psom, sa Ksenijom, sa zemljom, sa ženom itd.« (str. 121.). Tu se govori o suglasničkim skupovima s kojima bi prijedlog bez samoglasnika tvorio tešku izgovornu cjelinu, ali se ti suglasnički skupovi ne nabrajaju, pa učenicima osnovnih i drugih škola (kojima je knjiga namijenjena) ostaje da sami dokuče te skupove.

Kao što se vidi, nabrojani su se autori bavili prijedlogom *s(a)* isključivo u skupovima domaćih riječi, što pokazuju i navedeni primjeri. Njihove upute i savjete iznijela sam potanje zato da bolje uočimo kako će se prema njima ponašati strana imena kad se sretnu s našim, »domaćim«, prijedlogom *s(a)*, koji u nas dolazi uz genitiv i instrumental. Problem je prisutan samo kada se ta strana imena pišu etimološki. Jer s obzirom na to kako se izvorno pišu, ta imena počinju onim suglasnicima koji zahtijevaju prijedlog *s* (ne *sa*), ali s obzirom na to kako sa izgovaraju, zahtijevaju upravo prijedlog *sa*, a ne *s*. U slučaju početnih *s*, *z* situacija je jasna. No problem se javlja kod palatala: da li ćemo pisati s Georgesom Bizetom ili sa Georgesom Bizetom, s Julienom Sorelom ili sa Julienom Sorelom, s Gérardom Philipeom ili sa Gérardom, s Cyranom i s Cyrilom, ili sa Cyranom, sa Cyrilom? Riječ je o francuskim i engleskim imenima. Pitanje odmah postaje lakše ako znamo pravilo da za svako strano ime, kad se prvi put pojavi u nekom tekstu, valja u zagradi napisati njegov izgovor. Ako je to tako, s pravom se očekuje da će čitalac strano ime čitati onako kako ga valja čitati, a ne onako kako je napisano, dakle ne Georges nego Žorž, ne Julien nego Žilijen itd. A kad ih tako pročita, sasvim je sigurno da će ih uz prijedlog izgovoriti sa Žoržom, sa Žilijenom itd. Problem, kako se može vidjeti, ne leži na području govornog jezika nego samo na području pisanoga jezika. Da je to stvarno problem i da se ni ljudi »od pera« u tome ne snalaze baš najbolje nego se kolebaju čas za *s*, čas za *sa*, najbolje će ilustrirati ovi primjeri. U knjizi prof. dr. Ive Hergešića »Književni portreti«, NIP, Zagreb, 1955., na stranici 86. čitamo: »Jacques Vingtras identičan je s Ju-